

sna. Nu upravo ova načela jesu podloga, pomoću koje možemo prilično rastumačiti prirodnost hipnoze i hipnotičnih fenomena, kako ćemo to sada razložiti. Stoga čuđenje g. kritičara, što može nešto takova tvrditi, tko je učio sv. Tomu, nije na mjestu.
(Nastavit će se.)

Bilješke iz bogoslovske literature.

Arheološki-apologetska.

Grobovi sv. Petra i Pavla u Rimu. U br. 2. „Bogoslov. Smotre“ g. 1915., godište VI. str. 176.—177., pribilježeno je, da je arheolog A. de Waal u katakombama sv. Sebastijana otkrio tri sarkofaga, od kojih da jedan nosi natpis: M. S. FAVIANUS IC REQUIESCIT. Ovu bilješku valja da u koječem ispravimo i popunimo.

Natpis nije na sarkofagu, već unutra na posebnoj kod glave skeleta nađenoj mramornoj pločici, koja je s obje strane ispisana i to ovako: „S. FAVIANUS IC EST SEPULTUS“ i „S. FAVIANUS IC QUIESCIT“. Karakter pisma svjedoči, da ta pločica potječe iz prve polovice devetoga (ne jedanaestoga) vijeka. Naučnjaci nijesu na čistu, koji je to Fabijan, no iz unutrašnjih razloga nije nevjerojatno, da će to biti drugi koji mučenik, a ne Fabijan papa, koji je umro mučeničkom smrti god. 253. (ne g. 250.) i koji je pokopan u papinskoj grobnici sv. Kaliksta prema grčkom natpisu, što ga je ondje našao arheolog De Rossi. Crkveno povjerenstvo, na čelu mu zamjenik kardinala sekretera nadbiskup Ceppetelli (ne Pompili), sa komisijom di arheologija sacra i kardinalom državnim tajnikom Gasparrijem, uzdržala se prigodom konstatacije i pečatanja sarkofaga od svakog suda, komu pripadaju te relikvije.

Ovoliko se dade sigurno razabrati iz članka „Die jüngsten Ausgrabungen in der Basiliken des hl. Sebastian zu Rom. Von Dr. Anton de Waal. Rom, Camposanto“, ako autor i naginje misli, da su to relikvije baš sv. Fabijana pape. (Isp. „Der Katholik“. Mainz, 1915. S. 395—411.)

Da li je „u sv. Sebastijanu na apijskoj cesti bila zacijelo kuća sv. Petra i Pavla, u kojoj su

prvi Papa i njegovi nasljednici za progonstva stanovali“, iznosi de Waal ne kao sigurnu tvrdnju, već kao hipotezu. Tako mu se čini, osim apriorističkih razloga, na osnovi grafitta otkrivenog već g. 1909. u Kvirinovoj grobnici, a glasi:

„DOMUS PETRI“.

Taj je grafitto de Waal svezao po uzoru Wilperta sa natpisom pape Damasa, od kojega je nađena kopija iz 13. vijeka u blizini kripte današnje bazilike sv. Sebastijana. Taj natpis počinje s verzovima:

HIC HABITASSE PRIUS SANCTOS COGNOSCERE DEBES
NOMINA QVISQUE PETRI PAVLI PARITERQVE REQVIRIS etc.

Tu su hipotezu potvrđivali de Waalu i sada nađeni novi grafiti „Petre ed Paule petite pro Victore“, spomen na liturgijske gozbe i t. d.

Međutim čini se, da Hans Lietzmann (Petrus u. Paulus in Rom. Bonn 1915. Isp. „Katholik“. Mainz, 1916. S. 81—87.) dobro opaža, kako je de Waal stvar obrnuto tumačio: krivo je shvatio u verzu onu riječ „habitasse“ „stanovati“, pa je odatle izveo, da valja doslovno uzeti i grafitto „domus Petri“ „kuća Petrova“. Iz paralelnih mjesta na grobnim natpisima pape Damasa dade se očito dokazati, da ovdje „habitasse“ ne znači drugo već: „hic iacuerunt“. Potom je ovdje bilo počivalište sv. apostola, grobnica, a ne kuća, stau za življenje. Sigurno je, da su se kršćani tuj i često sastajali; ali se ne da reći: da su pape i stanovali ovdje za progonstva.

I de Waalu rađale se sumnje, te pita: „Zar se možda: „stanovati“ — do sada krivo shvatalo mjesto: „počivali su“? Zato de Waal u veljači 1915. poduzima na vlastiti trošak nova iskapanja u grobnici ad catacumbas u Via Appia. Pa kako je g. 1893. u kapeli „Platonica“ — sv. Sebastianu nadograđenoj — mjesto grobnice prvaka apostolskih našao tijelo Dioklecijanovog mučenika sv. Kvirina, biskupa sisačkog, tako je sada u kripi sv. Sebastijana otkrio tijelo sv. Fabijana, a da nije po svom mišljenju našao strogih monumentalnih dokaza, gdje su zapravo počivala tjelesa sv. Petra i Pavla.

A opet sva indicija vode arkeologa baš na ovo mjesto.

Knjižar pape Damasa Furij Dionizij Filokal pribilježio je u svom koledaru za grad Rim god. 354., da se 29. lipnja

slavi svetkovina sv. Petra i Pavla u spomen, što su toga dana g. 258. prenesene relikvije prvaka apostolskih ad Catacumbas (kasnije crkva sv. Sebastijana). Da li je baš papa Damas (366.—384.), kako veli tradicija na osnovi kronike o papama, izgradio „baziliku ad catacumbas, gdje su počivala tjelesa apostola Petra i Pavla, i mramornu ploču nad grobnicom stihovima iskitio“, nije sigurno. Svakako je ta crkva tamo izgrađena kao crkva apostolâ, a ne kao crkva sv. Sebastijana. A pjesma Damasova, kojoj smo početne stihove malo prije spomenuli, sačuvana je u bilješkama sredovječnih poklonika na grobove svetih apostola. „Salzburški Itinerar“ opisuje u sedmom vijeku izriječkom: „Tada dolaziš na apijskoj cesti k sv. Sebastijanu, mučeniku, kojega tijelo počiva na mjestu, što je položajem u udubini, i tamo su grobovi apostola Petra i Pavla, u kojem su 40 godina počivali“. Neki privileg Leona X. iz 16. vijeka dan sv. Sebastijanu (našao ga Grisar), kaže jasno, da je grob sv. Petra na lijevo oltara Fabijanovog usred crkve (sarkofag toga sv. Fabijana nađen je eto prošle godine u sredini crkve); a grob Pavlov „desno prema sakristiji, u blizini stuba, što vode dolje k oltaru sv. Sebastijana“. Godine pak 1568. spominje Panvinio neku željeznu rešetku „kraj oltara u sredini crkve, kad se ulazi na desnu ruku, pod kojom da su mnoge godine ležali sv. apostoli Petar i Pavao“. (Isp. Das Apostelgrab von S. Sebastiano von K. Silva-Taroucca S. I. u „Stimmen d. Zeit“ März 1916.)

De Waal i drugovi (Dr. Pavao Styger i Onorio Fasiolo) pošli su tragom ovih indicija u svojim iskapanjima, ali do sada nijesu našli tako očevidno sigurnih dokazala, da bezuslovnom izvjesnosti arkeološki odrede mjesto svetih grobova, makar da u iskopani rov i nađeni podzemni hodnik sasvijem pristaje ona spominjana ploča sa rešetkom. Tomu su jamačno krive mnoge kasnije pregradnje i nadogradnje ovih mjesta, koje su zamele nepobitne tragove prvobitnih grobnica. Nije ipak isključeno, da će se ustrajnim istraživanjem otkriti znamenitih dokazala, do kojih se ovaj puta nije moglo doći poradi iscrpljenih finansijskih rezervoara. Ali kraj sve naučne strogosti i čednosti veli izvještaj de Waala, da je i na osnovi sada otkrivenih svjedočanstva sigurno „da smo otkrili mjesto, gdje su u četvrtom vijeku na osobiti način častili knezove apostolske“, a da je i „vjerojatno“, te je baš

ovdje i ono željno traženo mjesto, kamo su bili kršćani za žestokih progona u veću sigurnost na neko vrijeme sklonili tjelesa sv. apostola. („Katholik“ 1915. S. 407.)

Drugi pak naučnjaci kao: Isusovac Silva-Taroucca (Stimmen d. Zeit l. c. S. 559.) i protestanat H. Lietzmann, profesor u Jeni, učenik glasovitog Usenera (Katholik 1916. S. 81.) tvrde i dokazuju na osnovi de Waalovih otkrića, kako je iz vjesno, te su Ad Catacumbas u drugoj polovini trećega vijeka nesamo častili grobove sv. Petra i Pavla, već da su ovdje tjelesa sv. apostola doista i počivala od g. 258. do careva Konstantina i Konstansa.

Oni to izvode iz grafitta i liturgijskih spomen-gozbi, što su ih de Waal i drugovi ondje otkrili.

Ispod poda u sredini crkve, jedva pola metra u dubini, otkrili su naime de Waal i drugovi na crveno malovanom zidu naivno urezana, nespretna uncijalna i nestalna kurzivna, latinska slova. To su tako zvani „grafitti“. Ima ih u vrlo velikom broju, a potječu očito iz trećega vijeka. Jasno i točno mogu se čitati ovi i slični zazivi: PAVLE ED PETRE PETITE PRO VICTORE, Petre et Paule in mente habete Sozomenum. Još su znamenitiji ovakovi natpisi: Petro et Paulo Tomius Coelius refrigerium feci. (Ja Tomo Cecilj dao sam u čast Petra i Pavla okrepu, gozbu), At Petro et Paulo refrigeravi (Kod Petra i Pavla okrijepio sam se), Dalmatius botum is promisit refrigerium (Dalmacij obećao je okrepu iz zavjeta) i t. d.

Ovakove zazive i natpise, uči arkeologija, čitamo samo na mjestima, gdje su sahranjeni znameniti mučenici. Tako ih ima u Kalikstovoj katakombi (n. pr. „Sv. Siksto, spomeni se u molitvi Aurelija Repentina“), Hipolytovoj grobnici („Hipolite, spomeni se grješnika Petra“), u katakombi sv. Petra i Marcellina („Petre i Marceline, molite za kršćanina Gala“) i t. d. Očevidno je dakle, da se i ovamo Ad Catacumbas dolazilo zato, jer su kršćani onoga doba znali, da su tuj sahranjena sveta tjelesa apostola Petra i Pavla.

Još je znamenitije, što čitamo, da su se tuj obdržavale i liturgijske spomen-gozbe. Do sada se za takove gozbe znalo samo iz slikâ. Ovdje čitamo izrijeком napisano, tko je pripravio i komu u čast je gozba održana. Sv. Augustin opisuje taj običaj: „Mnogi donose na grobove mučenika i svoje jelo . . . polože ga na

grob, mole, a onda ga uzmu, da ga ili potroše ili siromacima razdijele.“ Da je tuj Ad Catacumbas baš tako bilo, vidi se iz natpisa o Dalmaciju, koji je iz zavjeta ovdje ovakovu gozbu obećao. Potvrđuju to i uzidane klupe, što su u ovom prostoru otkrivene, kao i bunar, što je ondje u predvorju nađen. Grossi-Gondi upozoruje još i na čaše, kojima je dno gravirano zlatnim listom, a ovdje su u okolini nađene sa slikama apostolskih prvaka.

Sve ove dakle okolišne prilike utvrđuju „vjerojatno“ mnijenje de Waala, te ga uzdižu do velike izvjesnosti. Da tuj nijesu doista ležala baš tjelesa sv. Apostola, ne bismo mogli shvatiti ni istumačiti ni onih grafita, a kamoli liturgijskih gozbi na čast sv. Petra i Pavla.

Nema dakle sumnje, da koledar furija Dionizija Filokala govori čistu istinu, kad kaže, da su ovamo Ad Catacumbas u Via Appia g. 258. prenesene relikvije glavara apostolskih.

A gdje su bila sveta tjelesa do godine 258.?

O tomu nas nedvojbeno izvješćuje rimski svećenik Gaj (Gaius) u svom polemičkom spisu protiv montanista Prokla, koji se u atar svoje jeresi pozivao na svete grobove u Hierapolisu. Gaj mu oko godine 200. uzvraća: „A ja mogu Tebi pokazati grobove Apostolâ (Apostolorum tropaea). Jer, volja te poći na Vatikan ili na cestu Ostijsku, naići ćeš na grobove (tropaea) onih, koji Crkvu onu osnovaše (qui Ecclesiam illam fundaverunt).“ O vjerodostojnosti ovog svjedočanstva ne može biti sumnje, već zato, što je to polemički spis, u kojemu je pisac izvržen protuodgovoru, a radi se o općeno poznatoj činjenici. Nije ni vjerojatno, da bi Gaj izmislio te grobove. U ono su naime doba Vatikan i Ostijska cesta bili jošte grobišta neznabožaca. To su dokazala arheološka iskapanja. Kako bi dakle kršćanin, svećenik — kad bi već izmišljavao — došao na ideju, da prvo rastavi grobove sv. Apostolâ, a drugo da ih smjesti usred neznabožičkih pokojnika, dok su već postojale katakombe, pa bi lako rekao, da su tu i tamo u kojoj katakombi, gdje i onako nije bio lak pristup već teža kontrola protivniku, a prikladnije mjesto za kršćanske poklonike. Kad dakle Gaj ipak tako ja lja, kako jamačno ni njemu ni kršćanima nije bilo najugodnije, sigurno je, da se vjerno držao svete lokalne tradicije, koja je točno pratila i znala, gdje počivaju re-

likvije prvaka apostolskih. „Doista tko bi“ — veli Lietzmann — „oko 170. godine na tim za kult sasvijem neprikladnim mjestima, u toj poganoj okolini ishitrio najsvetija shraništa Rima!“

Pa doista i najstarija tradicija kaže, da su sv. apostoli bili na tim mjestima pogubljeni i odmah ondje pokopani: Sv. Petar u blizini Neronovog cirka na Vatikanu, a sv. Pavao na cesti Ostijskoj. Tu su eto među neznabožačkim grobovima i ostali, i bili u doba svećenika Gaja oko god. 200. Godine pak 258. preneseni su Ad Catacumbas u Via Appia, gdje je (valjda) Damas podigao crkvu njima u čast.

Ta je crkva kasnije, jamačno kad su opet sveta tjelesa ondale presena, dobila titulu sv. Sebastijana, kako se i danas zove.

Nemamo sigurnih svjedočanstva, zašto su kršćani oko g. 258. prenijeli relikvije Apostola Ad Catacumbas. No nije nevjerojatno, da su ih prenijeli baš zato, da budu zaštićene od svetogrđa neznabožačkoga, a i za to, da kršćanima za vrijeme prognanstva bude lakši pristup do njih, te ih uzmognu dostojnije častiti.

Sigurna svjedočanstva kažu nam, kako dokazuje Grisar, da su ta sveta tjelesa Apostola iz Sebastijanovih katakomba opet prenesena na prvotna njihova mjesta, kad je Konstantin Veliki započeo, a Konstans dovršio njima u čast crkve, i to na onim mjestima, gdje su bili u prvom početku: na Vatikanu i Ostijskoj cesti. Kasnije su na istim tim mjestima izgrađene velebne Crkve sv. Petra i sv. Pavla. Tako nam Confessio Petri u veličajnoj bazilici vatikanskoj i danas pokazuje sv. grob Petrov, a u S. Paolo extra muros častimo grob apostola narodâ sv. Pavla.

Saxa loquuntur. Danas nesamo da smo istorijski sigurni, da je sv. Petar u Rimu biskupovao i umro, već možemo točno, upravo rukom pokazati, gdje je sve i kada sahranjen bio.

Protestanat Lietzman ne shvaća, kako se može bez ikakvih dokaza sumnjati o Petrovom biskupovanju i mučeničkoj smrti u Rimu, dok takova hipoteza rađa poteškoću nad poteškoće. A glasoviti vođ modernog protestantizma, A Harnack, veli u svojoj Chronologiji (Isp. Katholik 1916. S. 86.) iskreno i odriješito: „Mučeničku smrt Petrovu u Rimu poricali su nekoć

iz tendenciozno protestantskih i tendenciozno kritičkih predrasuda . . . Ali da je to bila zabluda, na dlanu je danas svakomu istraživaču, koji sebe ne zasljepljuje.“ *Dr. Fran Barac.*

Apologetska bilješka.

Prilozi k dokazima za egzistenciju Božju. Za katoličku teološku i filozofsku literaturu izvanredno zaslužna Herderova knjižara u Freiburgu (i. Breisgau) izdala je nedavno zanimljivu knjižicu profesora apologetike, dra. H. Straubingera: *Texte zum Gottesbeweis*. Tuj su kronološkim redom sabrani originalni doslovni citati trid-set i jednoga autora, od kojih svaki sa svoga filozofskoga stajališta i na svoj način dokazuje egzistenciju Božju. Vlastitim riječima govore tu: Xenophan, Heraklit, Anaxagora, Diogen, Sokrat, Plato, Aristotel, Kleant, Chrysip, Knjiga Mudrosti, Cicero, Philo, Pavao, Teofil Antioški, Minucij Felix, Plotin, Laktancij, Atanasij, Augustin, Ivan Damaščanin, Anzelmo, Toma Aquinski, Kartezij, Locke, Leibnitz, Chr. Wolff, Hume, Kant, Klee, Kuhn, Braig. Ako to i nije stroga povijest filozofskoga dokaza za egzistenciju Božju, opet gledamo u tom vrsnom izboru pojedinačke etape povjesnoga razvoja i padanja više ljudske spoznaje o Bogu. Zanimljivo bi bilo poređivati niz mišljenja pojedinih velikana: kako se razilaze u formi ili su skladni gotovo do istih riječi; kako sude neznabožački, kako kršćanski pisci; kako Stari, a kako Novi Zakon i t. d. Svakako je očevidno, da upravo nad svima dominira sv. Toma Akvinski sa klasičnih svojih pet puteva, kojima je moguće spoznati Boga. Opet ne bi se moglo reći, da i u drugih nekih nema znamenitih misli osobito s obzirom na metodu, na raširenje, produbljivanje i oštrije akcentuiranje osnovnih Aristotelovih i Tominih misli. Neki dašto ne vrijede ništa, jer polaze sa sasvim krivoga noetičkoga i ontološkoga stajališta. Ali svi zajedno, kao zbor najdubljih mislilaca ljudske povjesti, izvrsno su svjedočanstvo, kako prava inteligencija i istinska viša kultura nesamo da jasno i izvjesno spoznaje Boga i mnoge bitne njegove osobine, već upravo čuti duševnu potrebu, da to svoje uvjerenje umnim načinom obrazloži i čitavom svijetu predoči.

A. Inauen S. J. iznosi u „*Zeitschrift für kathol. Theologie*“ Innsbruck 1916. Quartalheft I. S. 188—191. i Epikurovo direktno i indirektno svjedočanstvo, da postoji Bog i neumrla